

Nermin Šušić¹

TROPI – FIGURE ZNAČENJA U PRIJEVODIMA KUR'ANA NA BOSANSKI JEZIK

Sažetak

Prijevod je svojevrsna kušnja za jezik na koji se prevodi, test njegovih izražajnih mogućnosti, ali i ispit sposobnosti i umješnosti prevodioca. Prevođenja „svetih knjiga“ su se ustručavali i najvrjedniji prevodioci kako zbog izazova neponovljivosti forme tako i zbog opreza prema eventualnom grijehu i(li) bogohuljenju kojeg prijevod može uzrokovati. Jer, izvorni tekst ostaje iznad svakog prevodiočeva podviga. No, ipak prevođenje Božije riječi, u našem slučaju Kur'ana, predstavlja jednu neminovnost, za Bošnjake i nacionalni zadatak, svjedoči o njihovoj religijskoj pisanoj tradiciji na bosanskom jeziku u određenom vremenu.

Zbog toga prijevodi Kur'ana i zaslužuju ozbiljnu naučnu analizu i odgovoran, višestran istraživački pristup, o kojem u lingvistici, bosnistici posebno, nismo imali priliku puno čitati. Izuzetak čine knjige prof. dr. Dž. Latića te njegovi naučni i stručni radovi publicirani u Zborniku radova FIN-a. Ovo istraživanje obuhvata korpus od četiri poznata prijevoda Kur'ana na bosanski jezik, i to: Besima Korkuta,² Mustafe Mlive³ (kojem mnogi u nauci osporavaju autentičnost, odnosno da je preveden neposredno s arapskog originala), Enesa Karića⁴ i Esada Durakovića.⁵

¹ Viši asistent, Edukacijski fakultet Univerziteta u Travniku, nermin.susic@hotmail.com

Rad autora je dostavljen 26. 10. 2013. godine, a prihvaćen za objavljivanje 9. 12. 2013. godine.

² U daljem tekstu BK. Koristili smo se izdanjem Kur'an s prevodom, Kompleks Hadimil-Haremejni šerifejni Melik Fahd, Medina, S. Arabija, 1992. Nije naveden lektor ili korektor prijevoda. Korpus u ovom prijevodu je od početka do 21. str. (u svim prijevodima do 141. ajeta sure Al-Baqara) te od 582. do 604. str.

³ U daljem tekstu MM. Korišteno izdanje Kur'an sa arapskog na bosanski preveo Mustafa Mlivo, Dom štampe, Zenica, 1994. Korektura: Muhamed Đukić. Korpus u ovom prijevodu je od početka do 29. str. (do 141. ajeta) te od 608. do 643. str.

⁴ U daljem tekstu EK. Korišteno izdanje Kur'an s prijevodom na bosanski jezik, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1995. Lektor prijevoda je bio Senahid Halilović, a

Također, zbog obimnosti građe predmet interesovanja smo fokusirali na prvi i trideseti džuz (prvih dvadeset i posljednjih dvadeset stranica prijevoda Kur'ana⁶) iz kojih smo i preuzeli sve primjere određenih jezičkih pojava i zakonomjernosti.

Temeljni ciljevi ovoga rada su: započinjanje i aktueliziranje leksikoloških i općesemantičkih istraživanja prijevoda svetog teksta, koji su gramatički interesantni i stilogeni, istraživanje posebnosti leksičko-semantičkog nivoa jezičke strukture prijevoda Kur'ana, znanstveni doprinos proučavanju ove vrste diskursa.

Rad ima zadatak opisati, odnosno reinterpretirati teorijska načela leksičke semantike bosanskoga jezika na primjerima iz korpusa, zatim afirmirati bosanski jezički standard kroz isticanje primjera koji doprinose učvršćivanju jezičke norme u svim segmentima. U ostvarenju ciljeva i radnih zadataka korištene su metode: monografska, deskriptivna, komparativna, kontrastivna i leksikostilistička.

Kur'anski tekst predstavlja pravu riznicu i za stilističku interpretaciju (naravno, i ne samo stilističku), a njegova literarna perfekcija je dokaz njegovoga Božanskog porijekla. U ovom radu je registriran repertoar značenjskih figura – tropa, karakteristični konteksti u kojima funkcioniraju, njihovo značenje i upotreba.

Stilistika, ma kako uspješna bila, ne može prodrijeti u tajnu kur'anskog idžaza (nadnaravnosti), „kao što anatomija ne može prodrijeti u tajnu stvaranja“.

Ključne riječi: tropi, leksičko-semantičke figure, stilem, metafora, metonimija, sinegdoha, perifraza, epitet, personifikacija, poređenje

Uvod

Značajno dug period naše historije u lingvistici, ali i drugim naukama, ostali smo uskraćeni mogućnosti upoznavanja s religijskim tekstovima, modelima njihove univerzalne poruke, kao i

korektor Biljana Radulović. Korpus u ovom prijevodu je od početka do 21. str. (do 141. ajeta) te od 582. do 605. str.

⁵ U daljem tekstu ED. Korišteno izdanje Kur'an s prijevodom na bosanski jezik, Svjetlost, Sarajevo, 2004. Lektor je bila Mersija Čehić. Korpus u ovom prijevodu je od početka do 21. str. (do 141. ajeta) te od 582. do 605. str.

⁶ Kur'an je podijeljen u trideset dijelova (džuzova). Oni se dalje dijele na 114 sura, raspoređenih uglavnom prema dužini, a sure sadrže ajete, rečenice, kojih je u Kur'anu preko šest hiljada. Kur'an je najčitanija, najprepisivanija, najtumačenija i najpamćenija knjiga na svijetu.

s medijem, odnosno jezičkim materijalom posredstvom kojeg je Uzvišeni Bog komunicirao sa stvorenjima dajući im kodeks vjerovanja i življenja. Kur'an je posljednji pisani trag te metafizičke komunikacije između Boga i čovjeka, ostao je zasigurno neiscrpa literarna baza za sve profile naučnika i istraživača, lingvista posebno.

Kur'anski tekst je prepun književnoestetskih vrijednosti, ali to nije umjetnički tekst jer mu te vrijednosti nisu cilj kao u umjetnosti, a njegov stil je u krajnjem argumentativan.

O njegovom stilu, kako veli prof. Karić, moderni istraživač može raspravljati samo onda kada iscijepa kur'anska poglavlja na kraće cjeline; sastoji se iz ajeta neobično snažnog emotivnog ritma. Jezički materijal obavezno utječe na karakter informacije koja se prenosi.

Pojam stila povezan je s jezičkim varijetetima, s različitim mogućnostima prijenosa misli i informacija. To je način jezičkog izražavanja objedinjen ponovljenom vrstom lingvističkog izbora.

„Kur'anski stil odaje jasnoću, neposrednost i dinamizam u svojim slikama tako da apstraktne ideje dobijaju oblik i kretanje; psihološka stanja postaju predočljiva slikom i prizorima; događaji i scene, predanja se pretvaraju u aktuelne i dramatične pojavnosti; ljudski tipovi se oslikavaju kao sadašnja i živa bića; a ljudska priroda postaje otjelovljena i vidljiva.“ (Karić, 1998:505)

Kur'an slikovitost postiže metaforskom upotrebom riječi, slikovitim uporedbama, a slikovitost daje jeziku ekspresiju i ljepotu, a put od ideje prema riječi i jezičkom stilu vodi uglavnom preko slika. Kur'an nudi mnoštvo tumačenja u onim svojim dijelovima u kojima dominira poetska funkcija jezika.

„Naime, pada u oči da primjeri koje arapski stilističari navode kao najuspjelije za pojedine stilske figure potječu vrlo često iz prijeislamske arablanske poezije, iz Kur'ana i još ponekog djela koje je u tradiciji ocijenjeno kao izuzetna, ali limitirajuća vrijednost.“ (Duraković, 2005:129)

Zaista već više od četrnaest stoljeća Kur'an se slovi, između ostalog, i najsavršenijim književnim uzorkom arapskog jezika. U kur'anskom svijetu je sve skladno, od uzvišenog nadahnuća do blistavog stila. Koliko je važno znati stilsku dimenziju Teksta govori i stilski valerm npr. umjesto semantički adekvatnog izraza „pisati, zapisivati“ upotrebljava se „poučava peru“, zatim važno pitanje, npr. želi li se nagomilavanjem veznika postići zvukovni efekat ili sugerirati određeni skriveni smisao.

Slavistička nauka, kaže prof. Ristić (2004:15), dala je značajan doprinos izučavanju fenomena ekspresivnosti, tako da se ti rezultati mogu primjenjivati u leksikografiji, prevodenju, učenju, usvajanju jezika i dr. Ona ekspresivnu leksiku određuje kao funkcionalno-stilski markiran sloj suprotstavljen neutralnom sloju. Također navodi rezultate studije ruske lingvistkinje Kuznjecove prema kojoj stilski markirane riječi čine 10% općeknjiževnog rječničkog fonda. Ona smatra da se na općem semantičkom planu konotativna semantika pokazuje složenijom od denotativne i u pogledu informacija i u pogledu elemenata koje sadrži.

N. S. Trubetzkoy i R. Jakobson bili su prvi lingvisti koji su na naučno argumentiran način govorili o pojmu markiranosti. Markirane mogu biti jezičke jedinice na svim nivoima lingvističke analize. Kada se kaže da je neka jezička jedinica stilski markirana (obilježena), podrazumijeva se da ona posjeduje dodatno stilsko obilježje, tj. dodatnu stilsku obavijest u odnosu na jezičke jedinice koje su stilski neutralne.

Ragib Ishafani, jezikoslovac i semantičar Kur'ana, kaže da je Kur'an sabrao i nadmašio sve forme stilski organiziranog jezika. Svaka riječ u Kur'anu ima vlastito konvencionalno značenje, svaka ima svoju funkciju u rečenici i svaka ima svoje stilsko mjesto u rečeničkom nizu. Važno je napomenuti i to da je Kur'an i ranije lingvistički tumačen.

„Metod lingvističkog tumačenja Kur'ana polazi s područja jezika Kur'ana i njegovu poruku propituje kroz njegov jezik. Riječi Kur'ana se proučavaju prvenstveno kroz svoju etimologiju, moraju se zatim znati u jednini, dvojnini i množini. Dosta pažnje posvećuje se i kolokaciji kur'anskih riječi, zatim vlastitim imenicama ljudi, krajeva, naroda itd. koji su spomenuti u Kur'anu. Ovaj metod dosta pažnje posvećuje i riječima stranoga porijekla u Kur'anu, premda se u novijim arapskim djelima govori da Kur'an ne sadrži strane riječi uopće. (...) Nesumnjivo je da je Perzijanac Zamahšeri usavršio kako lingvističko, tako i stilističko tumačenje Kur'ana. Ovaj metod tumačenja Kur'ana urodio je plodom brojnih djela o metafori u Kur'anu, te teškim i problematičnim riječima Kur'ana. Ibn-Abbas i Ebu-Ubejde uzimaju se kao utemeljitelji kako lingvističkog tako i stilističkog tumačenja Kur'ana.“ (Karić, 1988:159)

Stil Kur'ana nema prošlosti, ni budućnosti, tj. prije njega niko nije govorio ovakvim stilom, a ni poslije niko nije mogao, pored svih kur'anskih izazova, natjecati se s njim ili ga kopirati.

Tropi / leksičko-semantičke figure

Bez stilskih figura jezik bi djelovao siromašno i nemoćno da iskaže sve nijanse značenja, odnosno punije i obuhvatnije značenje. Kad jednoj riječi ili nekom izrazu zamijenimo, dodamo ili proširimo značenje, dobijamo figuru. „Nužno je svratiti pozornost na raspravu Ignaza Goldzihera o tri važna hermeneutička termina u Zamahšerijevom komentaru Kur'ana. (Karić, 1990:145-147) To su:

- a) *tahjil* – maštoviti izraz ili poetske slike (phantasieausdrucke, poetische bilder, arapski),
- b) *temsil* – saopštavanje poruke Kur'ana posredstvom navođenja primjera,
- c) *tasvir* – predočavanje neuobičajenih primjera (veranschaulichung).

Prema Goldziheru, Zamahšeri je uveo ova tri termina (*tahjil*, *temsil* i *tasvir*) u svoju hermeneutiku Kur'ana i legitimizirao vjerovanje u stvarnom postojanju stilskih figura u kur'anskom diskursu kako bi opravdao svoja mu'tezilijska vjerovanja o Bogu punom antropomorfizma i antropoteizma.

Zamahšeri je u načelu smatrao da se bez stilskih figura Kur'an ne može pravilno shvatiti. Bez njih se dobiva iskrivljena koncepcija Boga u islamu. Ako se sintagme (u biti genitivne veze) „Božija ruka“ (*jedullah*), „Božije oko“ (*ajnullah*), „Božija strana“ (*džebullah*), „Božija duša“ (*nefsullah*), „Božija noga“ (*kademuhu*), „Božija blizina“ (*kurbullah*) i drugi slični kur'anski iskazi o Bogu doslovno prevedu, od transcendentálnih koncepcija Allaha ne ostaje u prijevodu gotovo ništa, naprotiv, dobija se kip „koji na Sudnjem danu zemlju drži svojim šakama, a nebesa mota ispod svoje desnice“.

Kur'an se odlikuje riječima, sintagmama i pasażima širokih značenja. U prijevodu uvijek dobijamo samo jednu njihovu dimenziju, otuda se prevodioci među sobom ne slažu, mnogi tvrde da imaju bolje rješenje, da su prenijeli sva značenja i cjeloviti smisao Kur'ana.

U analizi figura, prema Kovačeviću (2000), uvijek uključujemo dva plana:

1. lingvistički (odrediti jezičku strukturu figure) i
2. stilistički (odrediti mjesto figure u sistemu podudarnih i sličnih izraza).

Ovdje će biti tretirani tropi (grč. *tropos* – „obrat“) – figure koje počivaju na promjeni značenja.

Metafora

Za metaforu se može reći da uživa poseban status i da je najpoznatiji trop. Nije samo predmet izučavanja teoretičara književnosti i lingvisti, već se, u novije vrijeme, sve više njome bave i filozofi, psiholozi, teolozi, sociolozi i drugi. Prema vjerenju mnogih autoriteta metafora je kraljica svih tropa te se svi oni mogu posmatrati uz metaforu.

Neki smatraju da u Kur'anu nema metaforičkih upotrijebljenih riječi (npr. Ibnul-Qass). Metaforičko značenje je, prema njima, nešto titravo, nešto što ne postoji u jeziku kao pravo značenje. Metafora je, ističu oni, brat laži (*ehul-kizbi*), a Kur'an je čist od toga (*munezzehun 'anhu*). Drugi, pak, ne dijele takvo mišljenje. Oni tvrde da je metafora prisutna u Kur'anu, da Kur'an koristi riječi u njihovom metaforičkom značenju (Ramić, 2007:91).

Metafora i poređenje uspostavljaju nove odnose među predmetima i vrlo su značajni u formiranju poetskih značenja, imaju ogroman semantički značaj, a metonimija i sinegdoha samo naglašavaju postojeće odnose. Razlika između poređenja i metafore je u tome što je poređenje eksplicitno, a metafora implicitna, ali konačno proističu iz istog zapažanja sličnosti. (Muratagić-Tuna, 1993:161)

Metafora je naprikladniji stilemu za oblikovanje poetske slike riječju, kaže Antica Antoš. Metafora podrazumijeva stvaralačko zapažanje sličnosti među različitim pojavama, štaviše, identificiranje tih pojava, njihovo stapanje u nekom zajedničkom ili sličnom svojstvu.

Već je Aristotel u svojoj *Poetici* istaknuo da je metafora „intuitivno percipiranje sličnosti među različitim pojavama“ i, osim toga, označio metaforu kao najizrazitije sredstvo pjesničkoga govora. Metafora je veoma staro semantostilističko sredstvo izraza. Dobra metafora zgušnjava značenje riječi, a izrazu daje duh i ritam.

Metaforu, dakle, mnogi teoretičari opisuju kao skraćeno poređenje, tj. kao takvo poređenje u kojem se ne kazuje šta se s čime upoređuje nego se jedino iskazuje drugi način poređenja, iako se metafora ne može svesti na poređenje. Drugi teoretičari, opet, nisu skloni da metaforu razmatraju kao prenošenje značenja, nego je radije shvaćaju kao zamjenu značenja jedne riječi značenjem druge riječi. Metafora je na taj način shvaćena kao figura u kojoj se jedna riječ upotrebljava umjesto druge, odnosno čak kao posebna

metoda opisivanja koja izjednačava jednu stvar s drugom na taj način što prvu uzima kao da je druga. (Solar, 1997:76, 77)

Razliku između poređenja i metafore najbolje objašnjava Duraković kada kaže da je *poređenje* svjesno suzdržavanje, ono naglašava, zapravo, *razlikovanje* samim tim što je *poređenje* sadržaja i sredstva i na taj način je intenzificiranje zaustavljeno tek što je počelo; metafora je oslobođena takvih ograničenja i ona se u poletnom oslobađanju stega u figuri poređenja intenzivira do poistovjećivanja. U poređenju *prenošenje* nije realizirano, a u metafori jest, i to na takav način da sadržaj trijumfalno nadmašuje sredstvo samom sposobnošću da preuzme ime sredstva preuzimajući ono što je najbitnije za njega.

Za metaforu ćemo istaći još da joj nije karakteristično lociranje u vremenu i da je stilska dominanta Kur'ana.

„To što Kur'an naziva čitav niz onosvjetskih užitaka Džennetom (Vrtom) ne znači da je to zaista u doslovnom smislu Vrt, već je to efektno književno sredstvo upotrebjeno da bi se zbir tih zadovoljstava/nagrada najuspješnije predstavio. Preciznije rečeno, kur'anske eshatološke metafore (ovdje je to Džennet) predstavljaju namjerno i očigledno odsustvo težnje da se jezikom znanosti ili nekakvim najvišim racionalnim razlaganjem predstavi nešto što je potpuno nepoznato svim našim iskustvima i čulima.“ (Duraković, 2000:13)

U nastavku ćemo dati primjere metafore iz korpusa, analizirati njenu strukturu, zajednički semantički faktor te obratiti pažnju na to kako su prevodioci prepoznali i prenijeli metaforu u svojim prijevodima.

(78:6) *Zar Zemlju posteljom nismo učinili*, (BK)

Zar nismo učinili Zemlju posteljom, (MM)

Zar Zemlju nismo posteljom učinili, (EK)

Zar nismo Zemlju posteljom načinili, (ED)

U ovom primjeru, sadržaj metafore je Zemlja, a sredstvo postelja. Skreće nam se pažnja da pogledamo koje se sve blagodati skrivaju na Zemlji i da o tome razmislimo. Kao što vidimo, sva četiri prevodioca su prepoznala metaforu i shodno tome je i preveli.

(78:7) *i planine stubovima*, (BK)

A brda klinovima, (MM)

a planine stubovima, (EK)

I planine kao da su stupovi, (ED)

Sadržaj metafore su planine, a sredstvo stubovi. U Kur'anu se brda i planine označavaju kao stubovi što predstavlja simbol čvrstine i

ravnoteže. Ovu metaforu su prenijeli BK, MM i EK, dok je ED prevodi poređenjem. Vjerovatno je razlog tome što on pokušava da prenese rimu budući da se kraj ovog ajeta rimuje s prethodnim i sljedećim kao što je to rimovano i u izvorniku.

(78:9) *i san vaš počinkom učinili*, (BK)

I učinili san vaš odmorom, (MM)

i san vašim smirajem učinili, (EK)

I san vaš smirajem smo učinili, (ED)

Sadržaj ove metafore je san, a sredstvo smiraj, počinak. Allah daje san kao odmor od aktivnosti i učenja i dovodi čovjeka u poziciju između smrti i života, osigurava mu tjelesni i psihički odmor, vraća snagu, obnavlja milione ćelija tijela. Novija istraživanja na polju psihologije otkrivaju da pomanjkanje sna može ubiti čovjeka brže nego glad.

(78:10) *i noć pokrivačem dali*, (BK)

I učinili noć pokrivkom (MM)

i noć odjećom dali, (EK)

I od noći smo ruho načinili, (ED)

U ovoj metafori sadržaj je noć, a sredstvo odjeća, pokrivač, ruho. Tama noći je poput omotača, poput odjeće. Onako kako nas odjeća štiti od hladnoće i vrućine, tako nam i ovaj pokrivač noći omogućava opuštanje od teških dnevnih aktivnosti, trke za životnim potrebama i unutrašnjih napetosti.

(78:13) *i svjetiljku plamteću postavili?* (BK)

I načinili svjetiljku plamteću (MM)

i svjetiljku bukteću načinili?! (EK)

I svjetiljku plamsajuću postavili, (ED)

Svjetiljka na koju se ovdje misli je sjajno Sunce koje daje toplotu i svjetlost neophodnu za život svih bića na Zemlji. Sunce nam se ponekad, zaista, čini kao svjetiljka koja gori i obasjava puteve pa tako i ova riječ izgleda kao najadekvatnija. Sva četiri prevodioca su je prevela istom metaforom, ali se razlikuju njeni atributi.

(78:21) *Džehennem će zasjeda postati*, (BK)

Uistinu, Džehennem će busija biti (MM)

Zbilja, džehennem zasjeda bit će, (EK)

Džehennem će zasjeda postati, (ED)

U ovoj metafori, sadržaj je Džehennem, a sredstvo zasjeda. Džehennem prijeti svakom od nas te stoga trebamo biti krajnje budni i oprezni kako ne bi postao naše konačno boravište iz koga nema povratka. Ovdje se želi upozoriti čovjek da pripazi na svoja

djela, da ne čini ono što će ga odvesti u zasjedu. I ovu metaforu navedeni prevodioci prevode na isti način.

(80:40) *a na nekim licima toga dana bit će prašina, (BK)*

I biće lica Tog dana – na njima prašina, (MM)

a na nekojim licima toga će dana biti prašina, (EK)

Na nekim licima toga Dana bit će prašine, (ED)

Prašina na licu simbolizira poniženje, tugu, očaj. Prašina na licima nevjernika i grješnika je u suprotnosti prema blještavoj svjetlosti na licima pravovjernih. Svi prevodioci prevode metaforom.

(81:18) *i zorom kada diše, (BK)*

I jutrom, kad diše, (MM)

i zorom kada diše (EK)

I tako Mi jutro pri njegovu disanju (ED)

U ovoj metafori sadržaj je jutro, zora, a sredstvo je život, disanje je znak života živih bića. U ovom ajetu se ističe živahnost, zora kao da je živa, kao da diše. Njen duh je svjetlo koje nastupa nakon tamne noći kada se sve budi iz sna, iz nekog mrtvila i iznova udiše život.

(82:13) *Čestiti će sigurno u džennet, (BK)*

Uistinu, pravedni će u zadovoljstvo (MM)

Čestiti će, zbilja, u džennet, (EK)

Zasigurno, čestiti će Blagodat da uživaju, (ED)

U ovom primjeru, sadržaj metafore je Džennet, a sredstvo blagodat. Ajetom se saopćava da će čestiti vjernici uživati u blagodatima zbog svojih djela. Nije rečeno da će oni u Džennet, ali se na to misli jer je to mjesto uživanja i najvećih blagodat koje će biti ukazane iskrenim vjernicima. Riječ *blagodat* je upotrijebljena u značenju riječi *Džennet*.

(84:7-8) *onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data lako će račun položiti (BK)*

Pa, kome se da knjiga njegova u desnicu njegovu, pa biće obračunat obračunom lahkim, (MM)

onaj kome bude knjiga njegova u desnicu njegovu data, lahko će račun svidjeti, (EK)

Kome se nađe u desnici Knjiga, Taj će lahko račun položiti, (ED)

Sadržaj metafore je uspjeh pri polaganju računa, a sredstvo je knjiga u desnoj ruci. Ovdje se *polaganje računa* koristi u smislu pokazivanja i izlaganja djela pred Gospodarom. U Kur'anu se pravi razlika između onih koji će svoju knjigu dobiti u desnu i onih koji će je dobiti u lijevu ruku. Desna ruka simbolizira ispravnost,

pozitivnost, istinitost, što se i vidi iz toga da će oni koji svoju knjigu djela dobiju u desnu ruku lahko položiti račun.

(86:11) *I tako mi neba puna kiše* (BK)

Tako mi neba punog vraćanja, (MM)

I tako Mi neba kišnoga, (EK)

Tako mi Neba velikog koje oživljenje posjeduje, (ED)

U ovoj metafori sadržaj je nebo, a sredstvo je kiša koja obnavlja život. Na ovom mjestu se Allah zaklinje Nebom s kojeg se spušta kiša što predstavlja milost za sva živa bića na zemlji. Izraz *povratak neba* u arapskom jeziku služi za označavanje kiše koja pada s neba u procesu koji se ponavlja. Kiša oživljava suhu zemlju i daje da iz nje ponovo iznikne vegetacija koja je opskrba stvorenjima. Za razliku od ostalih koji su metaforu *povratak neba* interpretirali, Duraković je prepoznao metaforu te je tako i preveo.

(88:6-7) *kada drugog jela osim trnja neće imati, koje neće ni ugojiti ni glad utoliti.* (BK)

Neće biti hrane za njih, izuzev od trna, Neće ugojiti, niti protiv gladi koristiti. (MM)

nije im tada jela drugoga osim trnja, koje ne deblja, nit' glad utoljava. (EK)

Osim trnja neće imati drugoga jela, Koje ne godi niti glad utoljava; (ED)

Sadržaj metafore je kazna, patnja i poniženje, a sredstvo jelo od trnja. Arapski termin *al-dari'* predstavlja jednu vrstu niskog trnovitog rastinja koje pasu deve dok je mlado i zeleno, ali kad sazri, ni deve ga ne mogu jesti jer postaje otrovno. Ova vrsta džehennemskog jela simbolično predstavlja potpunu bespomoćnost i poniženje.

(89:13) *pa je Gospodar tvoj – bič patnje na njih spustio,* (BK)

Zato je Gospodar tvoj pustio na njih bič kazne. (MM)

pa je Gospodar tvoj spustio na njih bič patnje, (EK)

Pa Gospodar tvoj sruči na njih bič kazneni: (ED)

Bič se koristi kao simbol za kaznu te je ova metafora upotrijebljena u značenju žestoke kazne koja stiže grješne narode.

(90:10) *i dobro i zlo mu objasnili?* (BK)

I uputili ga stazama dvjema? (MM)

i nadahnuli ga da dobro i zlo znade! (EK)

I uputili ga na dva puta vrletna?! (ED)

Sadržaj poređenja je put dobra i put zla, a sredstvo dva puta vrletna. Arapski izraz *nağd* ovdje znači uzdignuti put – smjer. Dva puta o kojima se u ovom ajetu govori su put dobra i put zla. Mi smo

obdareni sposobnošću rasuđivanja da izaberemo svoj *nağd*. U prijevodima primjećujemo da je samo Duraković ovaj ajet preveo metaforom.

(99:7-8) *onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjeće ga, a onaj ko bude uradio koliko trun zla – vidjeće ga. (BK)*
Pa ko je uradio težinu atoma dobrog, vidjeće ga, A ko je uradio težinu atoma zla, vidjeće ga. (MM)
pa, ko bude učinio koliko trunku dobra – vidjet će ga, a ko bude učinio koliko trunku zla – vidjet će ga! (EK)
Jer – ko trun dobra učini, on će ga vidjeti, I trun zla ko učini, on će ga vidjeti. (ED)

Sadržaji metafore su nagrada za najmanje dobro djelo i kazna za najmanje loše djelo, a sredstvo je trunka dobra i trunka zla koja će se vidjeti. Ovaj ajet na izuzetan način govori o Allahovoj pravednosti i tome kako niko na budućem svijetu neće biti zakinut kad je u pitanju vrjednovanje djela.

(101:6-7) *Onaj u koga njegova dobra djela budu teška – u ugodnu životu će živjeti, (BK)*
Pa onaj čije mjere budu teške, Pa on će u životu zadovoljstva biti. (MM)
Onaj u koga terezije dobra pretegnu – taj će živjeti u životu ugodnu, (EK)
Onaj čije breme će tada teško biti Taj će lagodno živjeti, (ED)

Vaganje djela je simbol za obračun na Sudnjem danu i nastojanje da se putem takvog mjerenja nikom ne nanese šteta. Težina i lahkoća vage govore nam o vrijednostima djela neke osobe, koja će u skladu s onim što pretegne na vagi, dobiti svoju nagradu.

(102:1-2) *Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete sve dok grobove ne naselite. (BK)*
Odvraća vas uvećavanje, Dok greblja ne posjetite. (MM)
Zaokuplja vas nadmetanje u zgrtanju imetka sve dok grobove ne posjetite! (EK)
U zgrtanju nehajni postajete, Sve dok mezare ne pohodite. (ED)

Ovaj ajet upozorava na to da je čovjek pohlepan za imetkom i ostalim dobrima ovoga svijeta te nastojeći da ga skupi što više, on postaje nehajan prema svojim obavezama prema Gospodaru. Mezar je simbol kraja života na ovom svijetu i smrti koja neminovno

slijedi. Kada dođe zadnji čas, čovjek će tada shvatiti da je ta utrka za imetkom bila uzaludna. Ova metafora je prevedena na isti način.

(111:4-5) *i žena njegova koja spletkari; o vratu njenu bit će uže od ličine usukane!* (BK)

I žena njegova, nosačica drva; Na vratu njenom biće konop od palmina lika. (MM)

i žena njegova što drvlje nosi, o vratu njezinu bit će uže od ličine usukane! (EK)

I žena njegova koja drvlje nosi Na vratu će konopac od like palmine imati! (ED)

Sadržaj metafore je žena koja pravi smutnju i koja je sklona spletkama, a sredstvo žena koja nosi drvlje. Izraz *žena koja nosi drvlje* označava ženu koja je sklona spletkama kako bi potpalila plamen mržnje među ljudima, mržnju potpiruje. Drugi ajet označava da će ona biti ponižena i kažnjena zbog svojih postupaka, a kažnjena je i time što je na ovako sraman način spomenuta u Kur'anu.

Problem shvatanja metafore je zaokupljao čovjeka od davnina i mnogo je prostora i vremena utrošeno da se on riješi. Izgleda da bi bez metafore naš govor bio jako otežan, čak ponekad i nemoguć. Naš jezik i cjelokupno poimanje svijeta je metaforično, mada mi toga, uglavnom, nismo svjesni.

Kad je u pitanju Kur'an, metafore su česte i kao književni ukrasi, proizvode snažne efekte. Na drugoj strani, one nam svojim izvanrednim imaginativnim moćima pomoću fizičkog tumače nešto metafizičko, ono što je s one strane našeg iskustva, namećući se kao jedino sredstvo u jeziku kojim je to moguće predstaviti. Imajući ovo u vidu, lahko se da zaključiti da su one nezgodne za prevođenje te da prevodilac mora biti vješt i oprezan kako ne bi upao u zamku da je interpretira, umjesto da je prenese. Na kraju smo u prilici zaključiti da se metaforom služe svi prevodioci Kur'ana.

Metonimija

Ako se krene od antičke podjele stilskih figura, onda su, uz metaforu, metonimija i sinegdoha osnovni tropi. Metonimija dolazi od grč. riječi *metonomazo* – preimenujem, nadjenem drugo ime.

Po općeprihvaćenom mišljenju Romana Jakobsona, metaforski i metonimijski princip dva su osnovna principa organizacije i ispoljavanja jezika. Metonimija podrazumijeva

supstituciju jednog znaka drugim, s tim da između tih znakova nema značenjske povezanosti, nego tu supstituciju omogućava logička veza njihovih denotata. Teorijski neograničen broj metonimijskih prijenosa svodi se na pet općih tipova logičke veze između predmeta i pojava koje omogućavaju metonimiju, a to su: lokalna (prostorna) veza, temporalna (vremenska) veza, kauzalna (uzročno-posljedična), posesivna i partitivna veza. (Kovačević, 2000:41-42)

Pogledajmo to u primjerima.

(103:2) *Čovjek, doista, gubi* (BK); *Uistinu, čovjek je na gubitku* (MM); *Čovjek je na gubitku, doista* (EK); *Čovjek je na gubitku, doista* (ED) – čovjek umjesto ljudi.

(88:8) *Neka lica toga dana biće radosna* (BK); *Lica će Tog dana biti bezbrižna* (MM); *A nekoja lica Toga dana bit će razdragana* (EK); *Neka lica će tog Dana biti ozarena* (ED) – lica umjesto tijela.

Sinegdoha

To je stilaska figura kod koje se leksemom koja označava dio imenuje cjelina, ili obrnuto: leksemom kojom se imenuje cjelina označava se dio te cjeline. Dakle, sinegdoha se u osnovi sastoji od sužavanja ili proširivanja uobičajenog plana sadržaja neke riječi. Dolazi od grč. riječi *synecdoche* – preneseno značenje riječi kod kojeg se zamjenjuju imena pojmova koji znače više ili manje od onoga što se njima obično kaže, zamjena cjeline dijelom.

Može se shvatiti kao samostalan trop ili vrsta metonimije u kojoj se dio uzima za cjelinu. Funkcionira na brisanju konteksta, zamjeni cjeline dijelom i dijela cjelinom, upotrebi jednine umjesto množine i obrnuto (Solar, 1997:326). Gotovo u svim priručnicima sinegdoha je definirana kao prijenos dijela cjeline na samu cjelinu.

„U ovim stilskim figurama jedan se predmet ili pojam izražava drugim predmetom s kojim je u nekoj logičkoj (vremenskoj, prostornoj, uzročnoj) vezi. Između metonimije i sinegdoh (kao njezine podvrste) razlika se sastoji u tome što se u ovoj drugoj figuri dio poredi s cjelinom (pars pro i toto) ili cjelina s dijelom (totum pro i parte), jednina s množinom, i obrnuto, te jedinka s vrstom. Arapska stilistika ne pravi razliku između ovih dviju stilskih figura nego ih obje naziva jednim imenom el-medžazu'l-mursel.“ (Latić, 2001:198) Imamo samo jedan primjer u korpusu:

(111:1) *propale ruke Ebu Lehebove* (MM); *propale, da Bog da, ruke Ebu Lehebove* (EK); *neka stradaju ruke Ebu Lehebove* (ED). BK prevodi *neka proradne Ebu Leheb*.

ED upotrebljava glagol „stradati“ umjesto „propasti“ kao kod ostalih, što dodatno precizira značenje iskaza jer se preskače i gubi dio nenužne metaforizacije glagola *propasti*. Naime, ovaj glagol će u procesu polisemantizacije i metaforizacije dobiti pravo značenje glagola „nastradati“.

Poređenje

O metafori i poređenju, neiscrpoj temi, mnogi su pisali, kako strani tako i naši autori. Ipak, malo je radova koji obrađuju poređenje i metaforu na korpusu nekog sakralnog teksta, posebno Kur'ana. Stoga bi se naše opredjeljenje za ovu temu moglo smatrati tek malim pokušajem da se, onoliko koliko je to u našoj mogućnosti, ova neiscrpa tema osvijetli. Poređenje prerasta u metaforu kada se isključi poredbena partikula i jedan korelat/konstituent.

Metafora se „prizemljuje“ i „reducira“ kada se uvedu partikula i drugi korelat. Poređenje u evropskoj stilistici spada u stilske figure, dok se u klasičnoj arapskoj stilistici (*'ilm al-balaga*) ono izučava u *'ilm al-bayanu*, tj. grani stilistike koja se bavi tropima (metafora, metonimija sa sinegdohom i alegorija) i poređenjem.

Klasični arapski stilističari nisu jedinstveni u tome da li poređenje uvrstiti u poglavlje o tropima. Jedni smatraju da poređenju nije mjesto među tropima jer počiva na konvencionalnom značenju riječi. Drugi su, pak, mišljenja da metafora počiva na poređenju te je tako poređenje ostalo dijelom *'ilm al-bayana*. Dakle, poređenje nije trop, mada se izučava u poglavlju o tropima. Između arapskog i evropskog definiranja poređenja ne nalazimo suštinske razlike.

Poredba ili komparacija (prema latinskom *comparatio*, uspoređivanje) nastaje kad se nešto s nečim poredi na temelju nekih zajedničkih osobina koje redovno nisu neposredno uočljive. (Solar, 1997:84)

U jeziku poredba ima i racionalnu i emocionalnu funkciju, služi isticanju nekog svojstva predmeta ili pojava tako da se riječi, nosioci tih svojstava, dovedu u odnos poredbe.

Pojam (riječ – nosilac svojstva) koji se uspoređuje (*primum comparationis*) dovodi se u odnos poredbe s pojmom (riječju – nosiocem svojstva) s kojim se uspoređuje (*secundum comparationis*). Svojstvo koje se uspoređuje (*tertium comparationis*) zajedničko je i prvom i drugom članu, ali je u onome članu s kojim se uspoređuje prvi pojam to svojstvo zastupljeno u mnogo većoj ili mnogo manjoj mjeri. Zato se i svojstvo u prvome članu poredbe na taj način posebno ističe. Budući da je u pitanju uspoređivanje značenja, a rijeđe oznaka, i poredba je semantosilem.

Čini se da klasični arapski stilističari nisu štedili truda kada su u pitanju podjele i vrste poređenja, ali im se zamjera to što su zapostavili njegove stilističke i upotrebne vrijednosti.

Cilj poređenja može biti objašnjenje mogućnosti stanja predmeta, kad se predmetu pripisuje nešto neobično pa se čuđenje o tome može otkloniti navođenjem nečeg njemu sličnog, uljepšavanje predmeta poređenja kad se nešto želi posebno istaknuti, objasniti i slično.

Nakon što smo predstavili poređenje, dat ćemo i primjere koje smo pronašli u korpusu te ćemo ih analizirati strukturno, posebno razmatrajući zajedničko svojstvo konstituenata poređenja.

(2:74) *kao kamen su ili još tvrđa* (BK)

te ona bila kao kamen ili tvrđa (MM)

kao kamen ili još tvrđa postadoše (EK)

ona su kao stijenje (ED)

Ovim primjerom se ističe snaga, moć i izdržljivost.

(101:4) *Toga će dana ljudi biti kao leptiri raštrkani*, (BK)

Dan kad ljudi kao leptiri raštrkani budu (MM)

Toga će dana ljudi biti kao leptiri raštrkani, (EK)

Toga Dana će ljudi kao leptiri biti raštrkani, (ED)

Ovim poređenjem Uzvišeni želi predočiti sliku sveopćeg meteža, straha i bespomoćnosti koji će vladati na Sudnjem danu kada će svaki čovjek brinuti samo za sebe. Također, ovdje se želi naglasiti i razlika između ljudi i leptira. Ljudi obično traže društvo, dok leptire najčešće vidimo pojedinačno, gotovo nikad dva zajedno.

(101:5) *a planine kao šarena vuna iščupana*. (BK)

I budu brda kao vuna raščupana (MM)

a planine će biti kao šarena vuna izgrebenana. (EK)

I kao vuna raščupana bit će brjegovi. (ED)

Sadržaj poređenja u ovom primjeru su brda, planine, a one se porede s vunom. Za planine kao simbol čvrstine, stabilnosti,

nepomičnosti kaže se da će biti kao vuna raščupane, razbacane, mehke. I u ovom primjeru je upotrijebljena poredbena čestica.

(105:5) *pa ih je On kao lišće koje su crvi istočili učinio!* (BK)

Te ih kao vlat izjedenu učinio. (MM)

pa ih je On kao lišće crvotočno učinio? (EK)

Te ih je kao pljevu crvotočnu učinio?! (ED)

Vlasnici slona porede se s lišćem, pljevom. Zajedničko svojstvo im je istočenost, upropaštenost, ništavnost, beznačajnost.

U okviru razmatranja poređenja želimo spomenuti i kontrast i sve figure suprotnosti koje su u Kur'anu izuzetno frekventne, jer se suprotstavljaju vjernici i krivovjernici, vjernici i nevjernici, dobro i zlo, prijatelji i neprijatelji vjere i sl. Mi ih nismo razmatrali jer nisu zastupljene u našem korpusu.

Perifraza

Malo kojoj figuri kao perifrazi tako dobro pristaje aristotelovsko i ciceronovsko određenje figure kao stilskog (književnog) uzusa. Perifraza je višečlani opis, dakle konstrukcija kojom se iz stilskih razloga zamjenjuje prosta ili manje složena jezička jedinica kojom se može izraziti isti pojam. Njome nazivamo upotrebu većeg broja riječi za opisivanje nečega za što bi bila dovoljna jedna ili u najmanju ruku samo nekoliko riječi da to izraze. (Kovačević, 2000:159-174) Pod njom se podrazumijeva zamjena jedne riječi sintagmom ili izrazom istog referencijalnog značenja, a različitog smisla. (Katnić-Bakaršić, 2001:326)

Navest ćemo nekoliko primjera takve upotrebe koji će biti dovoljni da potkrijepe tvrdnje da je ona kao sredstvo zastupljena u našem korpusu, odnosno da je u prijevodima tretirana zamjena leksema širim jezičkim konstrukcijama. Stilematičnost perifraze proizilazi iz njezinog semantičkog usložnjavanja i s njim povezane slikovitosti. Za perifrazu prof. Kovačević kaže da je i pjesnička slika, a samim tim i stilski ukras. Na semantičkom su planu, još da kažemo, riječ i perifrastička konstrukcija potpuno ekvivalentni. Uz primjere perifraze u našem korpusu ćemo istovremeno navesti i konkurentne neperifrastičke izraze (lekseme).

(2:49) – *Gospodar vaš; Gospodara svoga* (87:15); *Gospodaru naš* (2:128); *Gospodaru tvome* (79:19) – Bog.

(2:58) *onima koji čine dobra djela* (BK) – dobročinitelji.

(2:89) *ono što im je zadano* (EK) – zadaća.

(2:125) *za one koji ga budu obilazili* (BK) – obilazitelji.

(80:37) *Svako će tog Dana brinuti vlastitu brigu* (ED) – brižni.
(81:21) *Slušanog, tamo pouzdanog* (MM) – vjerovjesnik.
(91:5) *Onoga koji ga sagradi* (ED) – Bog.
(109:1) *o vi koji krivo vjerujete* (ED) – nevjernici, krivovjernici.
(111:4) *I žena njegova nosačica drva* (MM) – spletkašica.
(112:2) *Allah je Utočište svakom* (BK) – opis Boga perifrantom.
(113:4) *od zla onih koji pušu u uzlove* (EK) – vračari i čarobnjaci.
(114:4) *od zla šejtana napasnika* (BK); *od zla šejtana što spletkari* (EK); *od zla došaptavanja onog koji primisli budi* (ED) – demoni.
Osim Mlive koji koristi arabizam *hanas*, ostali prevode perifrantom ili perifrastrukčkim sintaksičkim konstrukcijama.

Epitet

Epitet je riječ koja se dodaje imenici da bi omogućila stvaranje življe, potpunije, jasnije ili u nečemu osobito karakteristične predodžbe neke stvari, pojave, živog bića ili osobe. (Solar, 1997:79) Stilogenost epiteta nije uvijek ista: stilogeniji su neočekivani pridjevi uz imenicu, odnosno oni koji ujedno predstavljaju semantički otklon. (Katnić-Bakaršić, 2001:313)

Riječ epitet (od grč. *epitheton*) označavala je ukrasni pridjev. Osim logičko-gramatičke službe pobližeg određenja imenice, pridjev ima i semantostilističku funkciju jer ističe i izražajnost njezina značenja. Carstvo je imenice prostrano i neodređeno. Pridjev u službi atributa određuje mu granice i mjesto, a epitet kao semantostilistički postupak afektivna prilaženja imenici ističe izražajnu vrijednost njezina značenja. (Antoš, 1972:69)

Epitet je vrlo stara semantostilistička funkcija pridjeva. U našim primjerima se posebno ističe inverzivni epitet zahvaljujući kojem ritmizacija ajeta doseže svoj vrhunac, a vidljiv je i semantički sklad.

(78:13) – *svjetiljku plamteću* (BK, MM); *svjetiljku bukteću* (EK); *svjetiljku plamsajuću* (ED).

(78:16) – *bašče guste* (svi); *vrtovi prebujni* (ED).

(79:38) – *život zemni* (ED).

(80:14) – *uzvišenim, pročišćenim* (MM); *uzvišeni i čisti* (BK, EK, ED).

(84:24) – *patnju neizdržljivu* (BK); *kaznom bolnom* (MM); *patnjom bolnom* (EK); *bolnu kaznu* (ED).

(85:2) – *i Dana obećanog* (MM, EK); *i Dana obećana* (ED).

- (88:3) – *premorena, napaćena* (BK); *umorna, iscrpljena* (MM); *premorena, ispaćena* (EK); *Iscrpljena i napaćena* (ED).
- (88:10) – *u džennetu izvanrednome* (BK); *u džennetu najvišem* (MM); *u bašči visokoj* (EK); *sred Dženneta zanosna* (ED).
- (88:14-16) – *i postavljenih pehara, i poredanih jastuka, i razasrtih ćilima* (svi prevodioci).
- (89:20) – *ljubavlju neizmjernom* (MM); *ljubavlju golemom* (EK); *nezasitom ljubavlju* (ED).
- (95:5) – *stepene najjadnije* (ED).
- (95:6) – *nagrada neprekidna* (BK, MM, EK); *nagrada neiscrpna* (ED).
- (98:8) – *vrtovi edenski* (BK, ED).
- (101:11) – *vatra užarena* (BK, EK); *vatra žestoka* (MM); *pakao užareni* (ED).
- (111:3) – *vatra rasplamsala* (BK, MM); *vatra usplamtjela* (EK); *ognju rasplamsalom* (ED).

Personifikacija

Posebna vrsta metafore, personifikacija (od lat. *persona* i *facere* – „lice“ i „činiti“), prenosi značenje s neživog na živo, predstavlja očovječenje neživog, podtip metafore. M. Kovačević kaže da se svaka personifikacija ne obavlja samo preko metafore, nego i metonimije i sinegdohe, ne mora biti vezana za samo jednu vrstu riječi, podrazumijeva vezu najmanje dviju leksema. Može se reći da je personifikacija takva podvrsta metafore ili sinegdohe kod koje se neživim predmetima i pojavama iz nežive prirode daju osobine živih bića.

- (2:42) – *istinu neistinom odijevate* (ED).
- (2:53) – *knjiga rastavlja* (BK).
- (2:69) – *boja raduje* (MM).
- (2:102) – *šejtani kazivali* (ED).
- (79:6) – *zemlja zadrhti* (ED).
- (79:8) – *srca trepere* (ED).
- (80:13) – *listovi časni* (ED).
- (81:3) – *se planine pokrenu* (ED).
- (81:18) – *i tako Mi jutra pri njegovom disanju* (ED).
- (89:4) – *i tako Mi noći kada odlazi* (MM); ostali: *nestaje, jenjava*.
- U svim navedenim primjerima riječi su poprimile osobine živih bića, čovjeka koji diše, odijeva se, razumije, izvršava naređenje i sl.

Zaključak

Na kraju, da rezimiramo. Govor o Kur'anu nema kraja, kako o njegovoj formalnojezičkoj tako i o semantičkoj dimenziji Teksta. Kur'an insistira na autoritetu jezika, nigdje u Kur'anu nije rečeno sve na jednom mjestu, *kompletna slika jeste kompletan Kur'an*.

Dostavljanje onoga što objavljuje Poslaniku onima koji ne poznaju arapski jezik moguće je samo putem prevođenja. Prevođenje Kur'ana, dakle, nije samo poželjno, već i neophodno. Kur'an je jezički spomenik, kako reče prof. Latić, te je prema tome uvijek izazov za prevođenje na svakom jeziku, jer *svako novo padanje rodne kiše zbiva se iz drukčije raspoređenih oblaka istog neba*.

Ovim radom smo utvrdili zaista neponovljivost forme izraza kojom je Bog okončao komunikaciju s čovječanstvom. Posebno smo dokazali prisustvo metafore, metonimije, poređenja i drugih semantičkih figura.

Savremeni bosanski jezik i njegova leksička građa lingvističko su polje koje treba oplijeviti, njegovati i podizati da bi naše buduće generacije lingvista imale što plodniji teren za dalja i dublja istraživanja. To su prevodioci Kur'ana zasigurno učinili, jer Kur'an je djelo snažne i višesmislene kontekstualizacije i samo ga je tako ispravno poimati.

Naš rad pretenduje da otvori istraživanja u ovom polju realizacije jezika. U tome smo, zasigurno, prokrcili put i zainteresirali naše mlade na daljnja istraživanja na polju religijskog teksta i sakralnog stila općenito.

Literatura

1. Antoš, A. (1972) *Osnove lingvističke stilistike*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Berruto, G. (1994) *Semantika*. Zagreb: Antibarbarus.
3. Ćorac, M. (1974) *Stilistika sh. književnog jezika*. Beograd: Naučna knjiga.
4. De Sosir, F. (1977) *Opšta lingvistika*. Beograd: Nolit.
5. Dedić, H. (1998) *Podsjetnik Bošnjaku/karakteristična bošnj. leksika/*. Sarajevo: El-Kalem.
6. Dragičević, R. (2007) *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.
7. Duraković, E. (2005) *Prolegomena za historiju književnosti orijentalno-islamskoga kruga*. Sarajevo: Connectum.
8. Frangeš, I. (1959) *Stilističke studije*. Zagreb: Naprijed.

9. Gortan-Premk, D. (2004) *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
10. Ivić, M. (1978) *Pravci u lingvistici*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
11. Jahić, Dž. (1999) *Trilogija o bosanskom jeziku*. Sarajevo: Ljiljan.
12. Karić, E. (1990) *Hermeneutika Kur'ana*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
13. Karić, E. (1998) *Semantika Kur'ana*. Sarajevo: Bemust.
14. Karić, E. (1988) *Uvod u tefsirske znanosti*. Sarajevo: ITF.
15. Katičić, R. (1992) *Novi jezikoslovni ogleđi*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Katnić-Bakaršić, M. (2006) *Stilističke skice*. Sarajevo: Connectum.
17. Katnić-Bakaršić, M. (2001) *Stilistika*. Sarajevo: Naučna i univerzitetska knjiga.
18. Kico, M. (2001) *Bosanski jezik i baštinici*. Sarajevo: El-Kalem.
19. Kovačević, M. (2000) *Stilistika i gramatika stilskih figura*. Kragujevac: Kantakuzin.
20. Latić, Dž. (2001) *Stil kur'anskoga izraza*. Sarajevo: El-Kalem.
21. Latić, Dž. (2003) *Prevođenje „najljepšeg govora“*. Glasnik Rijaseta IZ, Sarajevo, septembar-oktobar 2003, 56 (9-10), str. 817-842.
22. Latić, Dž. (1997) *I'džaz – jezički i izvanjezički pojam*. Behar, VI/31, Zagreb, 1997, str. 19.
23. Lešić, Z. (1982) *Jezik i književno djelo*. Sarajevo: Svjetlost.
24. Melvinger, J. (1984) *Leksikologija*. Osijek: Pedagoški fakultet.
25. Minović, M. (1980) *Uvod u nauku o jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.
26. Murtagić-Tuna, H. (1993) *Jezik i stil Ćamila Sijarića*. Novi Pazar: ITP Damad.
27. Ramić, J. (2007) *Kako prevoditi Kur'an*. Bihać: FF.
28. Riđanović, M. (1985) *Jezik i njegova struktura*. Sarajevo: Svjetlost.
29. Ristić, S. (2004) *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srp. jezik.
30. Samardžija, M. (1995) *Leksikologija s poviješću hrv. jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Solar, M. (1997) *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
32. Šipka, D. (1998) *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska.
33. Škiljan, D. (1987) *Pogled u lingvistiku*, III izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
34. Vajzović, H. (1999) *Orijentalizmi u književnom djelu*. Sarajevo: Institut za jezik.

TROPES – FIGURES OF SPEECH IN BOSNIAN TRANSLATIONS OF THE QUR’AN

Nermin Šušić, MA, Senior Assistant

Abstract

Translation is a kind of a trial for the target language, a test of its expressive possibilities, but also an exam of the abilities and skills of a translator. Even the best translators refrained from translating “holy books”, due to the challenges of uniqueness of the form and as a precaution of potential sin and (or) blasphemy which translation can cause. However, translating the Word of God, in this case, the Qur’an, is a necessity, and for Bosniaks, it is a national mission, it testifies to their religious tradition written in Bosnian language at a given time.

Therefore, translations of the Qur'an deserve a serious scientific analysis and a responsible, multifaceted research approach, about which we have not had a chance to read a lot in linguistics, in particular Bosnistics. The exceptions are the books of Dž. Latić, PhD, and his scientific and professional papers published in the Proceedings of FIS. This study comprises a corpus of four well-known Bosnian translations of the Qur’an, as follows: Besim Korkut, Mustafa Mlivo (whose authenticity is disputed, i.e. its direct translation from the Arabic original), Enes Karić and Esad Duraković.

Furthermore, due to the volume of the material, objects of interest are focused on the first and thirtieth juz (first twenty and last twenty pages of translations of the Qur'an) from which all examples of specific linguistic phenomena and regularities have been taken.

The main objectives of this paper are: initiation and actualisation of lexicological and general semantic research of translations of the sacred text, which are grammatically interesting and stylogenic, the research of specific lexical-semantic level of linguistic structure of the translations of the Qur'an and a scientific contribution to the study of this kind of discourse.

The task of the paper is to describe, or reinterpret the theoretical principles of lexical semantics of Bosnian language by

using examples from the corpus, then to affirm the Bosnian language standard by highlighting examples which contribute to the strengthening of linguistic norm in all segments. For the purpose of achieving the objectives and tasks, different methods have been used: monographic, descriptive, comparative, contrastive and lexical-stylistic method.

The Qur'anic text is a real repository for stylistic interpretation as well (and not only stylistic, of course) and its literary perfection is a proof of its divine origin. In this paper, a repertoire of semantic figures – tropes, typical contexts in which they operate, their meaning and use have been noted.

Stylistics, no matter how successful it is, cannot penetrate into the secret of Qur'anic ijaza (supernatural origin), “as anatomy cannot penetrate into the mystery of creation.”

Keywords: tropes, lexical-semantic figures, stylem, metaphor, metonymy, synecdoche, periphrasis, epithet, personification, simile

م. نرمين شوشيتش

كلية التربية - جامعة ترافنيك

المحسنات البديعية - والمحسنات المعنوية في ترجمات القرآن في

اللغة البوسنية

الخلاصة:

تمثل الترجمة اختباراً حقيقياً للغة التي تتم الترجمة إليها واختباراً لإمكانات التعبير بها, وكذلك اختباراً لقدرات المترجم ومهاراته. وقد امتنع أشهر المترجمين عن ترجمة الكتب المقدسة لأجل أسلوبها الفريد, وحثراً كذلك من ارتكاب الذنوب أو الشرك بالله الذي يمكن أن ينتج من الترجمة. لأن النص الأصلي يبقى فوق قدرات المترجم.

على الرغم من هذه الأسباب, في حالتنا, ترجمة القرآن تمثل ضرورة وواجباً وطنياً لبوشناق, فترجمات القرآن تشهد بتراتهم الديني المكتوب باللغة البوسنية في الزمن المعين.

ومن أجل هذه الأسباب, فإن ترجمات القرآن تستحق الدراسة الجادة التي تعتمد على الطريقة المنهجية ذات الجوانب المتعددة التي لم نقرأ عنها في اللسانيات والكتب البوسنية قدراً وافياً, عدا ما كتبه جمال الدين لاتيخ من الكتب والبحوث العلمية المنشورة في مجلة كلية الدراسات الإسلامية. يشمل هذا البحث على دراسة المدونة ترجمات القرآن الأربع باللغة البوسنية وهي: ترجمة لبسيم كوركوت, ومصطفى مليفو (يرى الكثيرون أن ليس لترجمته أصالة لأنه لم يترجمه من اللغة العربية) وترجمة أنس كاريتش وأسعد دوراكوفيتش.

ونظراً لحجم المدونة اللغوية وضعنا التركيز على الجزء الأول والجزء الثلاثين من القرآن الكريم واستخرجنا منهما أمثلة للظواهر اللغوية ونظامها اللغوي.

والهدف الأساسي لهذا البحث هو: إجراء أبحاث لغوية في ترجمة القرآن وتفعيلها في شأن قضايا ترجمة التراكيب ذات الوظيفة النحوية والأسلوبية على المستوى اللفظي - المعجمي والدلالي، وبحثها بحثاً علمياً يساهم في دراسة هذا النوع من الخطاب. وظيفة هذا البحث هي الوصف والتقديم الجديد للأسس النظرية للمدلول اللفظي في اللغة البوسنية بناءً على أمثلة من المدونة، ثم ترويض النظام اللغوي للغة البوسنية من خلال الأمثلة التي تساهم في توطيد النظام اللغوي في الجوانب كلها. ولتحقيق الأهداف والوظائف استخدمت الطريقة المنهجية، الوصفية، المقارنة، التقابلية، الأسلوبية.

وتمثل النص القرآني مصدراً حقيقياً لتأويل أسلوبى - بلاغى، حيث يكمن إعجازه الإلهي في أسلوبه البلاغى.

وقد وجدت في هذا البحث مجموعة من المحسنات المعنوية - البديعيات في السياقات المميزة التي تكمن فيها معانيها واستخدامها.

البلاغة بغض النظر عن مدى نجاحها، لا يمكن أن تصل إلى سرّ الإعجاز، كما لا يمكن علم التشريح أن يصل إلى تبين سرّ الخلق.

الكلمات الأساسية: المحسنات البديعية، المحسنات اللفظية المعنوية، كلمة بلاغية، الاستعارة، المجاز، التورية، النعت، التجسيد، التشبيه.